

סיון ה'תשע"ו

פרשת נשא – שיחה לחג מתן תורה
הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה" ורבה הראשי של פתח תקווה
עפ"י שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

(שיעור שבועי לנשים במדרשת אביב "לעד חיה"; השיעור נערך ע"י זיוה חן)

avivhatoral@012.net.il לשלוח מייל ל: avivhatoral@012.net.il

תוכן העניינים:

1. קמח ותורה	4. הרצון נובע מן התורה
2. חרות אמיתית וכפיה לאומית	5. תורת חיים
3. ארץ זבת חלב ודבש	

1. קמח ותורה

לקראת חג השבועות ננסה לעמוד על הקשר בין חג מתן תורה לבין חג הביכורים. חג השבועות נקרא בתורה גם בשם "יום הביכורים" (במדבר כח כו). הבאת הביכורים מתחילה אמנם בחג השבועות, אך היא נמשכת לכל אורך הקיץ, עד חג הסוכות. היחס בין התורה לבין הביכורים מתבאר עפ"י המשנה המפורסמת במסכת אבות (ג יז): "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח". אנו רגילים להסביר שהקמח הוא אמצעי לתורה, ואם אין קמח, אין לנו את האמצעים הדרושים לשבת ולעסוק בתורה. אך במשנה לא נאמר "אם אין קמח אין לימוד תורה", היא אינה מדברת על האדם הלומד תורה, אלא על התורה עצמה; "אין תורה". המשנה באה ללמדנו את היחס בין הקמח לבין התורה עצמה, ולא בין לומדי התורה לבין אנשי העמל. גם את הסיפא של המשנה, "אם אין תורה אין קמח", אנו רגילים להסביר באופן פשוט, שאם לא יהיו לומדי תורה הקב"ה לא ישלח לנו פרנסה. גם הסבר זה אינו מעוגן בפשט המשנה. המשנה מלמדת אותנו לעומקם של דברים מהו היחס בין התורה עצמה לקמח עצמו. מבלי להיכנס להסברים. כבר מפשט המשנה אנו מבינים שאי אפשר זה בלי זה; אין תורה בלי קמח ואין קמח בלי תורה, באופן דו כיווני. הקמח מקביל לביכורים, ואם כך גם הביכורים והתורה תלויים זה בזה.

התורה איננה ספר חוקים בלבד, אלא כפי שמשמע משמה הרי היא הוראה, התורה מאירה ומורה לנו את הדרך שנילך בה. היא הנהגת החיים בעולם הארצי. אמות העולם הפרידו הפרדה מוחלטת בין הדת לחיים, בין הדת למדינה, בין חיי הרוח לחיי החומר. החיים החומריים של האדם וכן התנהלות החיים במדינה, אינם קשורים בהכרח לדידם לחיי הדת. התורה לעומת זאת כל עניינה הוא להאיר את המציאות הארצית, לרומם את חיי החול אל הקודש. התורה מטילה על האדם אחריות גדולה להוצאת החיים אל הפועל בקדושה וברוחניות.

ענייני החול קרויים "קמח". ודווקא קמח ולא פירות, כמו פירות הביכורים, משום שבעוד שהפרי הוא בריאה אלוקית טבעית, הקמח הוא יצירה אנושית, של תבואה שנטחנה. לכן נאסרה מלאכת טוחן בשבת, לפי ההגדרה של מלאכה בשבת, שהיא לא לפי הקושי והמאמץ, אלא לפי היצירה שבה, ומכיוון שבטחינה נוצר דבר חדש, מן התבואה נוצר קמח, נאסרה מלאכה זו בשבת. גם השינוי בשם, מ"חיטים" ל"קמח", מעיד על השינוי והיצירה שבמלאכת הטחינה. קמח הוא חומר הגלם הראשוני לכל יצירה אנושית; לחם, עוגות וכדו'.

עתה נבין את דברי המשנה באבות: אילו לא היתה אפשרות של יצירה אנושית בעולם, לא היתה באה תורה לעולם. התורה ניתנה לנו על מנת שניצור יצירות אנושיות בעולם ברוח ד', שיהוו המשך לטבע האלוקי. והסיפא של המשנה מרוממת אותנו עוד יותר: אם אין תורה אין קמח- התורה ניתנה משום שהאנושות יוצרת. כאשר אדם מתבונן בתורה ומבין את מהותה, מתחייבת מזה היצירה האנושית. "נרו יאיר"- זהו אדם שבעצם חייו הגשמיים הוא אוהו ברוח, והוא בבחינת נר המאיר לעולם. ההסתכלות על הבריאה ועל היצירה האנושית חייבת להיות מתוך תורה, עד שצלם האלוקים הוא זה שיפעל באדם ויניע אותו בכל מעשה ידיו.

2. חירות אמיתית וכפיה לאומית

ידוע המדרש (מדרש איכה פרשה ג) המתאר כיצד סיבב הקב"ה עם התורה אצל אומות העולם, וכולן נמנעו מלקבל את התורה. אומות העולם רוצות קמח בלי תורה, הן רוצות חופש ושחרור מכל הגבלה שהיא. הן אמרו זאת בצורה המפורשת ביותר: מה כתוב בה? "לא תרצח", "לא תגנוב". אומרות אומות העולם: ריבונו של עולם, יש לנו יצרים, יש לנו נטיות אנושיות, לשם מה עלינו להתגבר עליהם? מדוע להגביל את החיים? כתוצאה מכך ניתן לראות אצל אומות העולם תרבות שלימה של אנשים שאינם מתבגרים. דבר זה בולט לעין אצל המועמדים לנשיאות במדינות מסוימות... לצערנו תרבות זו מחלחלת גם אלינו. זו דרישה לחופש מעצמיותנו, ממי שברא אותנו, ממקור החיים שלנו! התורה לעומת זאת מדברת על חירות, לחיות את עצמיותנו. גם הקמח, היצירה האנושית, צריך להיות עפ"י עצמיותנו. הקב"ה יצר את העולם עם כוחות יצירה אנושיים אדירים, עם חכמה ותבונה, והתורה באה על מנת לגרום לכך שכל הכוחות היצירתיים יפעלו עפ"י מקורם. עם ישראל, שנבראו בצלם אלוקים, אינם מחפשים את החופש, אלא שואפים לחירות, לחיים מקוריים עפ"י שורשם. לכן בשעה שהוריד הקב"ה את התורה לעולם אמרו ישראל בשמחה גדולה (שמות כד ז): "נעשה ונשמע", כלומר: נעשה וניצור תוך כדי הקשבה לדבר ד', ונפתח חיים של חירות אמיתית. אם אין קמח אין תורה, ואם אין תורה אין קמח.

עם ישראל מסוגל לפעול כעם שלם עפ"י הקודש, ולא רק כיחידים. לשם כך יש צורך בכפיה. וזהו ש"כפה עליהם הר כגיגית" (שבת פח א). הכפיה היא טבע אלוקי שטבע הקב"ה בעם ישראל, כך שלא ניתן להפריד בין עם ישראל לבין הקודש. טבע זה שסיגל בנו הקב"ה מאפשר לנו לחיות את חיינו הלאומיים, ולא רק הפרטיים, עפ"י הקודש. לא רק הקמח הפרטי, היצירה האנושית הפרטית, היא עפ"י תורה, אלא גם הקמח הלאומי, החיים הלאומיים, המדיניים, הכלכליים, והצבאיים כולם עפ"י תורה. כך נוצרנו ולכן שאלת הפרדת הדת מן המדינה אינה שייכת אצלנו, בניגוד לאומות העולם, אין לה מקום כלל, ומה שהיא עולה לדיון הוא העתקה מאומות העולם.

3. ארץ זבת חלב ודבש

בפרשיית מקרא ביכורים, הנאמרת ע"י מביאי הביכורים בבואם למקדש, נאמר (דברים כו ט): "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש". בהבאת הביכורים, שהם פירות משבעת המינים, ישנה תנופה. התנופה היא הרמת הביכורים ע"י הכהן, והורדתם ע"י מביאי הביכורים. התנופה מבטאת ומסמלת יסוד גדול: בתחילה האדם מביא את הביכורים ומקדיש הכל לשם שמיים. לאחר מכן הוא מוריד את השמיים לארץ, כלומר: מבטא ומגלה אותו בארציות.

המילים "ארץ זבת חלב ודבש" שבפסוק מתארות את פרי הארץ. מקורו של החלב בדם, האסור באכילה. גם הדבש מקורו בדבורה, שאסורה באכילה. התורה מלמדת שארץ ישראל היא ארץ הקודש, ארץ שיש בכוחה ליצור מהפך, לקחת את הטבע שאינו מקושר בהכרח עם האלוקות, ולהניף אותו לשם ד', לרומם אותו לטהרת החיים. לכן בפרשת מקרא ביכורים מתוארת הארץ לא כארץ הנותנת פירות נפלאים, אלא כארץ זבת חלב ודבש, משום שהחלב והדבש מסמלים את המהפכה מן הטמא לטהור.

בכתבי האר"י הקדוש נאמר שהביכורים הם תיקון לחטא המרגלים. המרגלים הוציאו דיבת הארץ, ודברו על פירות גדולים ועל אנשי ענק שישנם בארץ הזאת. הם דברו על כוחות אדירים שמגדלת הארץ הזאת, וטענו שלא נוכל לכבוש את הכוחות הללו. אך זוהי דיבת הארץ, משום שהארץ הזאת מוכשרת להוציא את הכוחות האדירים האלו אל הפועל עפ"י תורה. הארץ מחכה שישבו עם ישראל אליה ויפעיל את הכוחות האדירים הגנוזים בה עפ"י הארתה של תורה. הביכורים הם שיא הביטוי לניתוב כל כוחות החיים בארץ אל רצון ד', יותר משאר המצוות התלויות בארץ. בשאר המצוות התלויות בארץ מתקיימת יצירה כלשהי ע"י עושיה: הפרשת חלה מן העיסה, נטע רבעי, תרומות ומעשרות. בכל אלו הפרי לא נלקח כמות שהוא, אלא נעשתה בו כבר יצירה אנושית: להפריש מן העיסה, הפרשת תרומות ומעשרות. אך בביכורים לוקח האדם את הפרי כמו שהוא, עוד לפני שיוצרים בו יצירה אנושית.

המשנה במסכת ביכורים מזכירה רק שלושה מינים מתוך שבעת המינים שמהם מביאים ביכורים (ביכורים ג א): "ראה תאנה שביכרה אשכול שביכר, רימון שביכר. התאנים הענבים והרימונים היו שלושת הפירות שהביאו המרגלים איתם בשובם מן הארץ. דיבת הארץ של המרגלים היא ניתוק בין מה שגדל על הארץ לבין חיים לאורה של תורה. המרגלים חשבו שהכוחות הגדלים בארץ גדלים עפ"י הטבע בלבד, והארץ אינה מוכשרת להפוך טמא לטהור.

4. הרצון נובע מן התורה

בימינו הארץ אינה נותנת פירות איכותיים כמו בימי המרגלים, משום שהיכולת שלנו להניף, לגלות את הקודש שבטבע, נתעמעמה. פירותיה של ארץ ישראל הם למעשה פירות האדם, מעשה ידיו, עמלו בגידול ילדיו. "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג ו), בכל דרך שאדם הולך ובכל מהלך שהאדם עושה עליו לדאוג שיהיה בו קידוש ד'. לא די לנו בכך שהמעשה יהיה אנושי, אלא כל יצירה אנושית צריכה להיות מכוונת עפ"י התורה. העבודה הגדולה והמרכזית של האדם היא העבודה על הרצון. שם נקבעים הדברים. הרצון הוא הכוחות היצירתיים שבאדם הפועלים ועושים בעולם. כאשר

האדם שואל את עצמו האם כוח הרצון שלו אינו סותר את התורה, הרי הוא עשוי להרגיש שהתורה מגבילה את הרצון. ישנם דברים רבים שהוא היה רוצה לעשות, אך התורה אסרה אותם. במבט כזה קשה מאוד להגדיר את התורה כתורת חיים.

אלא שעלינו להבין שגם הרצון של האדם ליצור וכוחות החיים שבו נובעים מהתורה, ואין לחשוב שעלינו לקדם את התורה לרצוננו. כאשר מביא האדם ביכורים הוא מביא את הכוחות שלו והרצונות שלו, והוא מגשים אותם דווקא ע"י הנפתם בבית המקדש, והבאתם לכהן. זה הרצון הכן והאמיתי שלנו.

5. תורת חיים

נחלקו התנאים ר' אליעזר ור' יהושע לגבי החגים, האם ניתן להפוך את כולם לימים רוחניים, וכמו ביום הכיפורים, לצום בהם, או לאו (פסחים סח ב). לגבי עצרת, חג מתן תורה, מודים כולם שיש לקיים בו סעודות. זאת בהתאם למהות התורה. התורה לא ניתנה על מנת שנתעלה מעל החיים הגשמיים, אלא על מנת שנומם את החיים. תפיסה זו מביאה לשמחה גדולה בתורה שהיא תורת חיים.

לעיתים אצל נערים קיים מתח רוחני ששובר את החיים. זו אינה התבגרות מוקדמת, אלא חוסר פרופורציה בין התורה ובין החיים. התורה ניתנה לרומם את החיים באהבת תורה. לכן הקשר בין התורה ובין הביכורים הוא חזק ומהותי. הבאת הביכורים מתחילה ביום מתן תורה אך נמשכת לכל אורך הזמן שבו יש עדיין פירות בכורים מבחינת העונה החקלאית. הכוחות האנושיים נובעים מן התורה, ונקודת המוצא שלהם היא מתן תורה, ומשם והלאה הם נמשכים והולכים ומתעצמים לאורה של תורה, להמשך יצירה אנושית באור ד'.